

„LEHETETLEN” KAPCSOLATOK „LEHETETLEN” IDŐKBEN (III.)

Jegyzetek a XIX. századi horvát folyóiratok
magyar és magyar—horvát anyagáról

BOSNYÁK ISTVÁN

IV. BACH-KORSZAK, ABSZOLUTIZMUS

A Világos utáni csaknem két évtized a magyar—horvát politikai viszonyokban voltaképpen semmi lényegesen újat nem hozott, csupán konzerválta, „befagyasztotta” azokat a forrongó ellentéteket és ellentmondásokat, amelyek átvonultak az illírismus egész hőskorán és a magyar reformkor évein, hogy 1848 szeptemberében a fegyveres összeütközésben kulmináljanak.

Lényeges újat a horvát irodalomban sem hozott ez a kiegyezés előtti időszak, csupán kiteljesítette az illírismus korában kibontakozó, klasszicizmussal elegy romantika tendenciáit, miközben elveszítette ki-mondottan mozgalmi jellegét, a művelődés, a tudomány és a művészetek nemzeti megújítása terén továbbra is szívósan érezte ösztönző hatását. Irodalmi szempontból a *viszonylag* újat egyedül a romantika és realizmus közötti *átmenet* első csirái jelentik ekkor: „Az abszolútizmus korának [horvát] irodalma az illírismus irodalmának szerves folytatása és vége. (...) Csupán lezárulása a megújítás korszakában jelentkezett tendenciáknak és jelzete az új irodalomnak a romantizmusból a realizmus felé tartó átmenetben” (M. Živančević: *Illirizam*, i. m. 43. p.).

Ebben az általános társadalmi és irodalmi keretben valósul meg a magyar—horvát kapcsolatok új fejezete is a horvát folyóirat-irodalomban, melynek története az orgánumok számát és jellegét illetően egyaránt két időszakra: a Bach-korszakra s a kiegyezés csonka évtizedére tagolódik.

Az elsőben még drasztikusan jelen vannak 1848-49 általános, illetve

a magyar—horvát viszonyokból származó konkrét következményei: „A bécsi udvar a nemzetiségeknek tett ígéreteket is félredobta, s Magyarország nemzetiségi vidékein éppen olyan elnyomást vezetett be [mint a magyarlakta vidékeken, B. I.]. Szellemsen jegyezte meg az egyik magyar politikus, a nemzetiségek ugyanazt kapták jutalmul, amit a magyarok büntetésként. Az öszbirodalom Bach-féle terve teljesen figyelmen kívül hagyta a birodalom soknemzetiségű voltát. Megpróbálta ki kapcsolni a nemzeti kérdést” (Unger—Szabolcs, i. m. 205. p.).

Ilyen körülmények között a formális változás a horvát társadalmi és kulturális életben csupán annyi lehetett, hogy a reformkori magyarosítást a Bach-korszakban a germanizáció váltja fel — 1854-ben például a német nyelvet bevezetik a horvát iskolákban is —, míg a mozgalmi politikai jellegét jórészt elveszítő illírismus a „kikapcsoltságnak” ebben az állapotában a panszlavizmus helyett az ausztroszlavizmust próbálja szorgalmazni (M. Živančević, i. m. 42—43. p.).

A Bach-évtizedben a horvát irodalmi életnek a megszüntetett s egy-egy kísérlet erejéig újrainduló — régi folyóiratok mellett csupán egyetlen új orgánuma van: a zágrábi *Neven* (1852—1858).

E „szórakoztató és tanulságos lap” — amint alcímében önmagát definiálja — Mirko Bogović költő és drámaíró (1816—1893) szerkesztésében indul, s lévén, hogy a redaktor a forradalom előtt az illírismus „ultra-szárnyához” tartozott, folyóiratában megkísérli — a reménytelenül más, megváltozott körülmények között is — továbbvinni a mozgalom szellemiségét, ami nemcsak az „illír” fogalomtár átmentésében nyilvánul meg, hanem abban is, hogy az indulás évében lehoz egy, a népi erőkbe vetett hitet és a közösségi ájultságból való ébredést propagáló verset, amiért a zágrábi rendőrség a szerzővel együtt félévi börtönre ítéli (M. Živančević, i. m. 41—42. p.). Ekkor Vojko Sabljic veszi át a folyóiratot (1852—1854), majd tőle a cseh származású Josip Praus, s közben a *Neven* a horvát — és szerb — novellairódalom favorizálása mellett a szláv irodalmak fordításával írja be magát a horvát periodika történetébe.

Magyar anyag viszont csak meglehetősen szerény mennyiségben, alig egytucatnyi tétellel van jelen a folyóirat hét évfolyamában, ami azonban, a Bach-évtizedről lévén szó, egyáltalán nem jelentéktelen.

Elsősorban néhány, a magyar—horvát történelmi együttéléssel kapcsolatos historiográfiai adalékot kell megemlíteni Bogovićék folyóiratában. Eldrija Torkvat Brlić, az illírismus irodalmában a lírájával és útleírásaival, de főként a publicisztikájával számon tartott egykori Gaj-munkatárs például Zrínyi György (1598(?)—1626) báni ténykedéséről értekezik (1854. 42. sz.), gróf Mailáth János írótl/publicistától, Bécs ekkor már halott irodalmi besúgójától Način života i običaji u Ugarskoj za habsburških vladarah do Karla VI címen közöl fordítást az immár Praus szerkesztésében megjelenő lap (1856. 12. sz.), míg

Horváth Mihály történésztől — az 1849-es Szemere-kormány művelődési miniszterétől! — a mohácsi csatát bemutató tanulmányrészletet közli a *Neven* 1857. 1. száma.

Említésre méltó továbbá néhány *hungarikát* tartalmazó horvát népdal közlése (1852, 45.; 1855. 11.), s Ivan Trnski Crni Đorđc, Cserni György halálát evokáló verse is (1852. 46.).

A mi szempontunkból azonban a *Neven* mindenekelőtt mint az első, horvát folyóiratban megjelenő Petőfi-vers forrása jelentős. Az 1856. 2. számban ugyanis napvilágot lát Zmaj fordításában Az őrült. S e fordítástörténeti tény nemcsak azért jelentős, mert a horvát Petőfi-recepció első pillanatát rögzíti, hanem azért is, mert előtte csak egyetlenegy Petőfi-vers jelent meg délszláv fordításban általában is: a *Serbski letopis* 1855-ös évfolyama *A csárda romjait* hozta ugyancsak Zmaj átültetésében (vö.: Sava Babić: *Kako smo prevodili Petefija*. Matica srpska, Novi Sad, 1985. 351. p.). S a költőnk és műve iránti figyelem megnyilvánulása a *Neven*ben az is, hogy az 1858-as évfolyam 27. száma az irodalmi hírek rovatában a *János vitéz* Zmaj általi fordításáról tudósít, holott a fordításból akkor még csupán egy részlet jelent meg az újvidéki *Sedmica* lapjain, míg a teljes átültetés könyv alakban csak két év múlva, 1860-ban lát napvilágot (vö.: Sava Babić, i. m. 352. p.).

A *Kolo* mellett — amelyre nem terjedt ki vizsgálódásunk, s amelynek Világos után mindössze két évfolyama jelent meg, majd egy év kihagyás után még egy, az 1853-as utolsó —, a Bach-korszakban az illírizmus hőskorának vezető orgánuma is föltámadt. „Mint valami kísértet jelent meg a Gaj e süket korban a felújított *Danicával* (...). E kísérlet eleve vereségre volt ítélve, de Gaj ezt nem látta meg (...), az illír vezér naivan azt hitte, hogy újramezheti egy elvámpirosodott eszmével” (M. Živančević, i. m. 42. p.). A felújítás első kísérlete csak egy évig tartott (1853), de a mi szempontunkból ez a rövid időszak sem volt jelentéktelen.

Az új folyam ugyanis egyebek közt néhány folytatásos historiográfiai közleményt hoz a horvát—magyar (és magyar—szláv) történelmi együttélés tárgyköréből: dr. Subotić nyelvileg korszerűsített formában teszi közzé Pop Dukljanin művét a szláv birodalomról, Pavle Vitezović a boszniai királyság összeomlását tárgyalja, s István boszniai király 1463-as kivégzését is érinti, Bogumil Kupski pedig a törökverő, majd Bocskai-ellenes gróf Erdődy Tamás horvát bán politikai életrajzát teszi közzé.

A horvátok (és szerbek) magyarországi művelődési életéről is cikkezik a felújított *Danica*. Két ízben is hírt ad a Matica Sërbska esedékes Újvidékre költözéséről (1853. 20. és 35. sz.), s ismerteti a *Letopis* 1853-as, szerb—magyar irodalmi kapcsolatokat is tartalmazó, 88. számát (1853. 41.). Ugyanakkor beszámol arról is, hogy gróf Hallerkö horvát bán egykori titkára, a varasdi származású „prof. Ferenc” a pesti

egyetemen heti két órával előadássorozatot tart a szláv irodalmakról (1853. 42.).

Végül egy-egy híradás erejéig a magyar irodalmi és színi életről is tudósít Gaj új folyama. Az 1853. 22. számban kishír informálja a horvát olvasót, hogy Toldy Ferenc megjelentette az újabb magyar irodalom történetének első kötetét, míg a vegyes kishírek rovata arról tájékoztat az 1853. 29. számban, hogy „a pesti magyar színház felemelése céljából 12 magyar író megegyezett, hogy a jövő évig egy-egy eredeti művet fognak írni a magyar népszínháznak”...

A kiegyezés nem teljes évtizede (1860—67) négy új, de egyaránt rövid életű folyóiratot hozott a horvát irodalmi életben, s a *Danica* újabb — utolsó — felélesztési kísérletét.

A karlovaci *Glasonoša* (1861—65) a horvát irodalomtörténetben főleg csak az utolsó évfolyama miatt minősül jelentősnek, azt ugyanis a fiatal Šenoa szerkeszti Bécsben. A *Slavonac* (1863—65) a szellemi regionalizmus orgánuma, alcímében „szórakoztató-tanulságos lap” volt, s az inkább kiadóként és nyomdatulajdonosként, semmint íróként jelentős Miroslav Kraljević — az első horvát regénykísérlet írója — szerkesztésében jelent meg Požegán. A *Náše gore list* (1861—66) viszont zágrábi periodika, Mijo Krešić kereskedő és művelődési mecénás szerkesztésében ugyancsak „szórakoztató-tanulságos” funkciót hirdetett az alcímében, irodalompolitikájában pedig az illír-szláv tendenciát próbálta továbbvinni.

A fentiekkel ellentétben a *Književnik* — „časopis za jeziki i povijest hrvatsku i srpsku i prirodne znanosti” — nem a szépirodalomnak, hanem a historiográfiának, filológiának és természettudományoknak volt az orgánuma (1864—66), szerkesztőinek professzionális megoszlása miatt is. A tudományos dilettantizmus elleni harc igényével fellépő, a horvát Akadémia tudományos orgánumához, a *Radhoz* (1867) pozitív előfeltételeket biztosító periodikát, amely „tudományos szempontból a XIX. század legértékesebb folyóirata s általában is az egyik legnagyobb horvát folyóirat” (Ivo Franješ: *Realizam*. In: *Povijest hrvatske književnosti*, 4. k. i. m. 292. p.), olyan triász szerkesztette ugyanis, amely saját működésével főként ezeket a szakterületeket fedte: a történész Franjo Rački, a természettudós Josip Torbar s a filológus, kritikus és irodalomtörténész Vatroslav Jagić.

Végül, az ismét felélesztett *Danica* (1863—66) ebben az időszakban a tényleges végórát élte; a Redaktor immár nem tudott maga köré gyűjteni jelentősebb munkatársi tábort, s a folyóiratot jórészt a fia, Velimir Gaj írta és szerkesztette ekkor.

E folyóiratok életét — s közvetve a magyar—horvát kapcsolattörténet alakulását is hasábjaikon — a Bach-rendszer bukását követő évek politikai és kulturális körülményei határozták meg mindenekelött. 1860 őszén a báni értekezlet aktualizálja az illírismus mozgalmának néhány

teljesítetlen követelését, s újabbakkal is árnyalja — a közigazgatás nyelve a horvát legyen; Dalmáciát és Isztria egy részét Horvátországhoz csatolni; horvát—szlavón kancelláriát létrehozni a bécsi államminisztérium keretében, kötelezően horvát kancellárral —, az 1861-es szábor viszont a nevezetes 41. cikkelyével megerősíti a horvát területek reális és virtuális egységével kapcsolatos régi igényt, a közös király személyére redukálja a Magyarországgal való államjogi kapcsolatokat, s az előbbieket elismerésében, méltánylásában határozza meg a horvát—magyar tárgyalások előfeltételét. E nevezetes cikkely meghozatala mellett, amely meghatározta a XIX. század hátramaradt évtizedeinek egész horvát politikáját (I. Frangeš, i. m. 247. p.), az 1861-es szábor egyetlen hivatalos nyelvvé a horvátot nyilvánítja, s a zágrábi egyetem, a tudományos és művészeti akadémia és egy állandó nemzeti színház létrehozásáról tárgyal. Noha a politikai követelések az első horvát kancellár — az Ausztriával való föderációt szorgalmazó egykori demokratikus-baloldali illírista politikus és író, Ivan Mažuranić — első éveiben közel sem kerülhettek megoldáshoz, a mozgalom nemzeti/kulturális törekvései a kettős kiegyezés előestéjén az Akadémia létrehozásával (1866) mint az illírismus utolsó jelképes aktusával (M. Živančević, i. m. 47. p.) kétségtelen sikerrel zárultak.

Az ilyen társadalmi-kulturális viszonyok közt alakuló csonka évtized kapcsolattörténeti anyagának keresztmetszetét — a *Glasonoša* kivételével, amelyre nem terjedt ki vizsgálódásunk — így lehetne felvázolni.

1. *A magyar—horvát történelmi kapcsolatok* tárgykörében a *Književnik* a IX. századi Pannónia történetével foglalkozik (1866. I. k.), a *Slavonac* pedig Hunyadi László horvát bán (1433—1457), vagyis a magyar drámairodalom majdani kedvelt modellje politikai életrajzával és kivégzésével (1863. 4. sz.). Franjo Rački a XVI—XVII. századi horvát—szlavón határok védelmének államjogi kérdéseit vizsgálja (*Književnik*, 1866. III—IV. k.), Bogoslav Šulek pedig a horvát—magyar alkotmányról értekezik folytatásokban (*Naše gore list*, 1861. 9., 18. és 19. sz.), míg a *Danica* 13 részes cikksorozatát közül, anonim szerzőtől, a bánóság intézményéről és szerepéről a horvát—magyar államszervezetben (1863. 1—13. sz.).

2. *A magyarországi horvát (és más délszláv) etnikum történetével és korabeli társadalmi és művelődési életével* kapcsolatban ugyancsak találunk néhány említésre méltó írást e nem teljes évtized négy folyóiratának összesen 16 évfolyamában. Franjo Rački például a szerb despotáknak és beköltöző telepéseknek a horvát—magyar királysággal szembeni viszonyulását elemzi 1426 és 1503 között (*Književnik*, 1865. IV. k.), a *Naše gore list* Varaždin Magyarországhoz csatolásával polemizál (1862. 34. sz.), míg a *Danica* a végső elhalás évfolyamaiban a magyarországi horvátoknak (és szlávoknak) elsősorban a művelődési jelenéről tudósít. Ismerteti például a Josip Viktorin szerkesztésében Pesten

megjelenő *Lipát* (1864. 11. és 12. sz.), s a *Sèrbski Letopis* 1863-as számát is, amely egyebek közt *A walesi bárdokat* is közli Zmaj fordításában (1864. 20.). S az idős és ifjú Gaj orgánuma egy-két polemikus szikra erejéig a „Magjarismus, Ilirismus” vita idejét is evokálja. Kritikus cikket közöl a horvátországi hely- és személynevek elmagyarosításáról (1864. 9. sz.), Nikola Begović pedig — aki egyebek közt emlékverset szentel a *Danicában* Lukijan Mušickinak — egyik verses polémiájában az illírismus hőskorára jellemző negatív etnosztereotípiák idejét eleveníti föl. Idézi ugyanis — gyenge nyelvismeretre valló fordításban — a magyar nacionalizmus szlovákokkal szemben alkalmazott, hírhedt becsmérő formuláját:

Rodu momu, rodu biednom;
Sreća bieše gora jednom;
Usred mukah brat mu me g j e r
Govoraše: nem Tot ember'!

S „a tót nem ember” joggal pellengérré állított nacionalista etnosztereotípiáját a versíró Begović lábjegyzeteli is, miközben voltaképpen manipulál a horvát olvasó nemzeti érzéseivel, ti. a *tót/szlovák* főnevet *Slavljani*ra fordítja/általánosítja, mintha a becsmérő formula *ebben* a szövegkörnyezetben is az egész szlávásra, tehát a horvátokra is vonatkozna . . . „Melich Jánostól tudjuk, hogy a »tót« szó kezdettől fogva a magyarban nemcsak a mai szlovákokat jelenti, hanem minden olyan szláv népet, amely »Slovene«, »szlovenský«-nek nevezi magát” (Fried István, i. m. 206. p.), azonban Begović itt a famózus közmondást is kiterjeszti az egész szlávásra. Így szól ugyanis a „nagy magyar” elfogultságot megkésett „nagy illír” elfogultsággal bíráló lábjegyzet: „Slovak (Slavljani) nije čoviek, — poznata poslovica u Magjarah” . . . (Vö.: N. Begović: *Ecce Homo. Danica*, 1865. 20. sz) Mindez csupán azért méltó külön említésre is, mert az illírismus idejétmúlt, két évvel az osztrák—magyar, s három évvel a horvát—magyar kiegyezés előtt immár anakronisztikusan ható nemzeti romantizmusának lappangó jelenlétéről tanúskodik a *Danica* végóráiban is.

3. *A magyar társadalmi, művelődési és irodalmi élet jelenségeiről* a Bach-korszak utáni és a kiegyezés előtti évek horvát periodikaolvasója alig értesült. Ellenben figyelemre méltó, hogy ekkor jelentkezik a *tudósító* „intézménye”, kultúráközvetítő személye, aki majd a későbbi évtizedekben, s főleg a századvégen lesz igazán jelentős szereplője a horvát—magyar kapcsolattörténetnek. „Mirogojski” álnéven ugyanis a *Naše gore listnek* és a *Danicának* közös pesti tudósítója van ekkor; Gajék orgánumban ő írja az említett *Lipa*-ismertetőt, Mijo Krešić folyóiratában pedig „budapesti tudósítások”-kal jelentkezik (1862. 18., 1864. 7. sz.), de egyúttal fordít is — meg nem nevezett — magyar szerzőktől

a *Naše gore list* számára. Itt említjük meg, hogy a *Danica* hírt adott Thaly Kálmán *Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok* című gyűjteményének (1864) megjelenéséről.

E kiegészítés előtt napvilágot látó négy folyóirat azonban témánk szempontjából mégsem a fenti témakörök szerepeltetése miatt jelentős elsősorban; e rövid időszakot a több írásműfajra kiterjedő Zrínyi-kultusznak, másrészt pedig Jókai-fordításai miatt akár „a Zrínyiek és Jókai évtizedének” is minősíthetnénk.

4. A *Zrínyi-kultusz* kialakulásának apropója az évtized periodikájában a szigeti hős halálának 300. évfordulójára rendezett zágrábi ünnepségsorozat volt 1866 őszén. E jubileumra kétkötetes emlékkiadvány lát napvilágot *Zrinjska zvjezda*. Tristoljetnik sigetskim junakom címen — az első kötet Zrínyi életrajzát, a második a tragikus hősnék szentelt verseket tartalmazza —, s jubileumi kiadásban jelenik meg Brne Krnarutić *Vazetje Sigeta grada* című verses elbeszélése is, amely már 1584-ben feldolgozta Szigetvár ostromát és legendás hősnék halálát. A központi ünnepségen viszont előadják Theodor Körner Zrínyi-tragédiáját, melyet elsőként F. Marn ültetett át németből.

E gazdag ünnepségsorozat idején a *Szigeti veszedelem* főhősnék modelljét a horvát közvélemény jelentős része mint „a horvát Leonidász”-t ünnepli (I. Frangeš, i. m. 233. p.), s elsősorban ezzel a körülménnyel — a szigetvári hős személyének politikai-nemzeti aktualizálásával — magyarázható, hogy a Zrínyi-tematika a legkülönfélébb műfajokban s viszonylag igen sok írással van képviselve nemcsak a jubileumi év, hanem a csonka évtized folyóiratirodalmában általában is.

A historiográfia és történelmi publicisztika műfajában a *Naše gore list* már közvetlenül a Bach-rendszer bukása után hatrészes értekezést közöl a szigeti hősről (Slavomil Perok: Nikola Šubić grof Zrinjski I—VI., 1861. 1—5. és 14. sz.), a jubileumi évben pedig ismét visszatér e témára (Blaž Lorković: Tristogodišnjica sigetskoga junaka. 1866. 4. sz.). Franjo Rački a *Književnikben* Matija Mesić *Život Nikole Zrinjskog, sigetskoga junaka* című könyvét méltatja (1866. III—IV. k.), míg a *Danica*, ugyancsak a jubileum évében az említett Zrínyi-emlékkiadvány életrajzkötetét ismerteti.

A verses megemlékezések műfajában a *Zrinjska zvjezda* második, *Sievak Zrinjske zvjezde* alcímű kötete mellett a folyóiratokban is találunk pár adalékot. Ivan Trnski, az illírismus vérmes híve például a *Naše gore list* hasábjain közöl verses méltatást (1866. 3. sz.), Gaj fia és afféle segédszerkesztője pedig a felújított *Danicában* publikál verses Zrínyi-köszöntőt (1866. 32. sz.), s az ő folyóiratukban találunk méltatást a *Sievak Zrinjske zvjezde* verseiről is.

A *Danica* ugyanakkor a Körner-mű fordításáról is hírt ad (1866. 18. sz.), s ismerteti Krnarutić említett művének jubileumi kiadását (1866. 41. sz.), ezt megelőzően pedig Velimir Gaj a folyóiratban is leközlí sa-

ját kísérőtanulmányát, amelyet e legrégebb horvát Zrínyiaszt ünnepi kiadásához írt (1866. 38. és 39. sz.). S jellemző az elhaló *Danica* Zrínyi-kultuszának méreteire, hogy a vers, recenzió és tanulmány mellett még az útleírás műfajában is hozzájárul a jubileumi kultusz kiteljesítéséhez (vö.: Viekoslav Stauduar: *Grad Zrinj*. 1866. 14. és 25. sz.).

A horvát irodalomtörténet azonban a nevezetes jubileum másik — jobbára lappangó — aktuális tendenciáját is számon tartja: a politikai közvélemény egy része a pazar ünnepség-sorozatban a Habsburgokkal szembeni szervilizmus egzaltált kinyilvánítását látja (I. Frangeš, i. m. 233. p.), s a Mohács után I. Ferdinánd pártjára álló, a török által ostromolt Bécsset is védelmező majdani szigetvári hős ellenében Petar Zrinjskit/Zrínyi Pétert, a Habsburg-ellenes összeesküvőt favorizálja az igazibb nemzeti hagyomány megtestesítőjeként. Ez a tendencia valójában majd csak öt év múltán, Zrínyi Péter, Frangepán Ferenc Kristóf és Nádasdy Ferenc lefejezésének kétszázadik évfordulóján (1871) teljessé válik ki, s válik az új, kiegyezés utáni periodikatörténeti időszak egyik központi kapcsolattörténeti témájává, azonban már ekkor, a szigeti hős jubileumának évtizedében is meg-megnyilatkozik a horvát folyóiratokban. Đuro Kovačević például a *Danicában* verset szentel Zrínyi és Frangepán halálának (1864. 6. sz.), Vatroslav Jagić és Franjo Iveković viszont Petar Zrinjski irodalmi munkásságáról ír tanulmányt: előbbi a *Szigeti veszedelem* horvát változatával foglalkozik (*Književnik*, 1866. III—IV. k.), utóbbi pedig — s kapcsolattörténeti szempontból ez teszi munkáját még jelentősebbé — a horvát Zrínyiaszt nemcsak önmagában, mint Zrínyi Péter irodalmi teljesítményét vizsgálja, hanem a magyar eredetihez való viszonyában is *Književnik*, 1866. III—IV. k.).

5. „Jókai időszakká”, azaz „a magyar Dumas” horvát recepciójának első évtizedévé a *Naše gore list* és a *Slavonac* teszi ezt a korszakot.

Az utóbbi, a Miroslav Kraljević által szerkesztett s mindössze három évfolyamot megért poezgai folyóirat néhány, még azonosításra váró magyar elbeszélést is közölt jelöletlen szerzőktől, Josip Eugen Tomić (1843—1906), a sokműfajú író — s egyebek közt Manzoni-, Tommaseo-, Kraszewski- és Sienkiewicz-fordító — pedig két Petőfi-átköltést is közlétesz a *Slavonacban*: az 1863. 32. számban lát napvilágot az általa fordított *Fa leszek és a Poharamhoz*, s ezzel kezdetét veszi Petőfi horvát recepciója, immár saját, horvát fordítók közvetítésével (vö. Sava Babić, i. m. 182—189. p.). De ugyanitt, a *Slavonac* 1863-as évfolyamában, a még ifjú I. E. Tomić Petőfi-fordításai előtt jelenik meg Jókai Mór egyik, még azonosításra váró elbeszélése is, jelöletlen fordító átültetésében (*Čija?* 1863. 11. sz.), egy év múltán, az 1864-es évfolyamban pedig négy folytatásban közlik a másik Jókai-elbeszélést, Izidor K. fordítói szignóval (*Carin li Karin* [Carinus], 1864. 31., 32., 33. és 34. sz.).

Nagy mesemondónk első horvát fordítása viszont nem a *Slavonacban*, hanem a Mijo Kresić szerkesztette zágrábi *Naše gore list* hasábjá-

in látott napvilágot: a pesti tudósítóval is rendelkező folyóirat 1862. 21. és 22. száma St. Mr. Iločanin fordításában a *Čika Lovrót* (?) hozza két részletben, majd ugyanezzel a fordítói jelzettel a *Házasságok desperátióból* következnek a 26. és 27. számban. Az 1863-as évfolyamban viszont új Jókai-fordító is jelentkezik a *Naše gore list* lapjain: a *Slavonac*-ban egy jelöletlen magyar szerzőtől is elbeszélésfordítást közlő Ante Lobmayer, aki a *Három a táncot teszi közzé* a Kresic-orgánumban (1863. 9. és 10. sz.), hogy aztán ezt követően ismét St. Mr. Iločanin jelentkezzen *A serföző* hatrészes közlésével (1863. 16., 17., 18., 20., 21. és 22. sz.).

Ha nem is tévesztjük szem elől, hogy 1860—1967 között a szerb periodikában nem kevesebb, mint 40 Jókai-mű jelent meg fordításban és átdolgozásban, s hogy ezt az évtizedet megelőzően, a folyóiratközvetítés révén megvalósuló Jókai-recepció a szerb irodalomban már 1857 folyamán beindult az újvidéki *Sedmicában* közölt Zmaj-fordítással (vö. Marija Cindori: Jókai és a délszláv irodalom. *Hungarológiai Közlemények*, 1983. 3. sz.), a fenti adatok akkor sem jelentéktelenek. Hisz a horvát folyóiratrecepció beindulásának öt éves „késése” a szerbhez viszonyítva nyilván abból a tényből következik egészen érthetően és természetesen, hogy a Világos és a kiegyezés közötti évek magyar—szerb kulturális és irodalmi kapcsolatai általában is intenzívebbek voltak — a viszonylag rendezettebb politikai kapcsolatoknak hála —, mint a magyar—horvát kontaktusok. A „késés” tényénél ugyanakkor jóval fontosabb az, hogy mire az első Jókai-regény, *A kardvas és a villám* horvát fordításban napvilágot lát (1863), a *Slavonac* és a *Naše gore list* már kezdi feltörni a Jókai-recepció eladdig töretlen horvát ugarát.

(Folytatjuk)

Az utolsó lebeletig, 1964